שומרים על הנוף: שמורות טבע וגנים לאומיים

כיתה ד' | גאוגרפיה ומולדת | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ למה מדינה מחליטה "לשמור" על שטח טבעי – ואיך מטיילים בו בלי לפגוע?

עיגון בתוכנית הלימודים: כיתה ד', "המדינה שלי" – נופי הארץ ויחסי הגומלין בין האדם לטבע; שמירה על הטבע והנוף. (תכנית לימודים מולדת, חברה ואזרחות לבית הספר היסודי (כיתות ב'–ד'), משרד החינוך – המזכירות הפדגוגית, הפיקוח על הוראת גאוגרפיה ומולדת, חברה ואזרחות, תמוז תשפ"א / יוני 2021 – כיתה ד', מטרות היחידה "המדינה שלי")

„מטרות היחידה: (1) "יכיר את נופיה המגוונים של הארץ, יזהה את מרכיביה הפיזיים והאנושיים של המדינה בגבולותיה, ויבין את יחסי הגומלין בין האדם והטבע כמסד להבניית הזהות והשייכות למדינה"; (6) "יטפח ערכי כבוד לטבע ולנוף הארץ, ויגביר את המודעות לשמירה על הסביבה"."

מטרות

מטרה מרכזית: התלמידים יבחינו בין שמורת טבע לגן לאומי, וינסחו כללי התנהגות לשמורה שכל אחד מהם מנומק בפגיעה שהוא מונע בצמחים, בבעלי החיים או בנוף.

- התלמידים יימיינו החלטות מהטיול המדומה ל"פוגע בטבע" ו"שומר על הטבע" וינמקו שתיים מהן.
- התלמידים יסבירו את ההבדל בין שמורת טבע לגן לאומי בעזרת דוגמה.
- התלמידים יתנו דוגמה לערך טבע מוגן ויסבירו למה החוק מגן עליו.
- התלמידים ינסחו ארבעה כללים לשלט כניסה לשמורה, כל אחד עם נימוק.

ידע קודם: התלמידים טיילו בטבע (טיול שנתי או משפחתי) ומכירים שלטים בכניסה לאתרים. · מושג בית גידול ויחסי גומלין בין צמחים לבעלי חיים (מדע וטכנולוגיה ג'–ד').

מושגים: שמורת טבע · גן לאומי · ערך טבע מוגן · פקח · רשות הטבע והגנים

חומרים: תצלומים של שמורות וגנים לאומיים בישראל (נוף, צמחים, בעלי חיים, שלטים) – בלי פני ילדים · דף "השלט שלנו" (A4), טושים · מחשב או לוח חכם לסימולטור ולסרטון

בטיחות: בטיול אמיתי: מים, כובע ונעליים סגורות, והליכה רק בשבילים המסומנים בליווי מבוגרים.

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **6 דק'**	*מעוררים שאלה מתוך שלט אמיתי: למה בשמורה אסור מה שבגינה מותר?* 1. מקרינה תצלום של שלט בכניסה לשמורת טבע. שואלת: "מי היה במקום כזה? מה כתוב בשלט? למה יש שלט?" 2. שואלת: "בגינה בבית מותר לקטוף פרח. בשמורה – אסור. מה אתם משערים: למה?" 3. כל תלמיד/ה כותב/ת השערה במשפט אחד; המורה רושמת שלוש השערות שונות על הלוח. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "כי הפרחים בשמורה של כולם", "כדי שיישארו לאחרים", "כי יש פקח". • תפיסה שגויה נפוצה: "אסור רק בגלל שיש קנס" ← תגובת המורה: "נרשום. בסוף השיעור נבדוק אם הקנס הוא הסיבה, או שהוא רק הדרך לשמור על משהו."

2. התנסות **13 דק'**	*מתנסים בקבלת החלטות בשמורה ורואים את התוצאות.* 1. מחלקת לזוגות ומפעילה את הסימולטור "טיול בשמורת הנחל": בכל צומת הזוג מחליט וקורא את המשוב בקול. (7 דקות) 2. מבקשת מכל זוג לרשום בטבלה שתי החלטות שהתבררו כפוגעות ומה קרה בעקבותיהן. 3. מרכזת על הלוח את ההחלטות בשני טורים: "פוגע בטבע" / "שומר על הטבע". 4. שואלת: "מי נפגע מכל החלטה – צמח, בעל חיים, הנוף, או מטיילים אחרים?" 🕹️ **סימולטור:** טיול בשמורת הנחל – הגיעו לסוף הטיול כשהשמורה נשארת שמורה כמו שהייתה. (בעמוד השיעור באתר) **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "קיצור הדרך דרך השיחים דרס נבטים והפריע לבעלי חיים." • תפיסה שגויה נפוצה: "כלנית אחת לא משנה" ← תגובת המורה: "ואם כל מטייל ביום אביב יקטוף רק אחת? כמה מטיילים מגיעים לשמורה בשבת?"
3. המשגה **10 דק'**	*מגדירים את המושגים ומדגימים כלל מנומק.* 1. שואלת: "מה משותף לכל ההחלטות ששמרו על הטבע?" ומכוונת: הן משאירות את המקום כפי שהיה. 2. מקרינה את סרטון רשות הטבע והגנים ומבקשת לשים לב לסוגי המקומות שמוצגים בו. 3. כותבת את ההגדרות יחד עם הכיתה, ומשווה: שמורת עין גדי (שמירה על טבע) מול הגן הלאומי קיסריה (נוף ומורשת, מותאם לביקור). 4. אני מדגימה כלל מנומק: "הכלל: הולכים רק בשביל המסומן. הנימוק: כך לא דורסים נבטים ולא מבריחים בעלי חיים שמסתתרים בשיחים." 5. נעשה יחד: הכיתה מנסחת כלל ונימוק על "לא מאכילים בעלי חיים" (המזון של אדם מזיק להם ומרגיל אותם להתקרב לאנשים). **מושגים:** שמורת טבע – שטח שהמדינה הכריזה עליו בחוק כדי לשמור על הצמחים, על בעלי החיים ועל הנוף שבו, כמעט בלי שינוי בידי אדם. · גן לאומי – שטח מוגן בחוק שיש בו נוף יפה ולעיתים גם אתרי מורשת והיסטוריה, והוא מותאם לביקור ולנופש של הציבור. · ערך טבע מוגן – צמח, בעל חיים או דומם (כמו נטיף במערה) שהחוק אוסר לפגוע בו, לקטוף אותו או לקחת אותו. · רשות הטבע והגנים – הגוף הממשלתי שמנהל את השמורות ואת הגנים הלאומיים ושומר עליהם. 🎬 **סרטון:** רשות הטבע והגנים - עברית (רשות הטבע והגנים) – youtube.com/watch?v=maw83cl6_5g **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "בשמורה שומרים בעיקר על הטבע; בגן לאומי יש גם אתרים היסטוריים ומקום לנופש." • תפיסה שגויה נפוצה: "בגן לאומי מותר לקטוף, כי הוא גן" ← תגובת המורה: "גם גן לאומי מוגן בחוק – ההבדל הוא במטרה, לא בהיתר לפגוע." • תשובה חלקית: כלל בלי נימוק ("לא לקטוף") ← "מה יקרה אם כן? למי זה יזיק?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • הסקה: למה המדינה צריכה חוק ופקחים, אם רוב המטיילים אוהבים את הטבע?

4. יישום – ביצועי הבנה **10 דק'**	*עכשיו לבד: שלט כניסה לשמורה עם כללים מנומקים.* 1. מציגה תצלום של שמורה שהתלמידים לא הכירו (שמורת נחל או חוף) ושואלת: "מה צריך להגן עליו כאן?" 2. כל זוג מתכנן שלט: ארבעה כללים, סמל לכל כלל ונימוק קצר. 3. עוברת בין הזוגות ובודקת שלכל כלל יש נימוק שמסביר את הפגיעה שהוא מונע. 4. תולה את השלטים ומבקשת מהכיתה לבחור את הכלל המנומק ביותר ולהסביר למה. **משימה:** תכננו שלט לכניסה לשמורה: כתבו ארבעה כללים למטיילים, הוסיפו סמל לכל כלל, ולידו – למה הכלל חשוב לטבע. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "לא נכנסים למים בבריכות הנחל – כדי לא לפגוע בבעלי החיים שחיים בהם." • תפיסה שגויה נפוצה: כללים כלליים שאינם קשורים לשמורה ("לא לצעוק") בלי נימוק ← תגובת המורה: "איזה בעל חיים או צמח בשמורה הזאת מושפע מזה?" **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • הערכה: איזה מארבעת הכללים שלכם הכי חשוב לשמורה הזאת? נמקו.
5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **6 דק'**	*כרטיס יציאה, שאלון ובדיקת ההשערה.* 1. כרטיס יציאה: "כתבו הבדל אחד בין שמורת טבע לגן לאומי, וכלל אחד לשמורה עם נימוק." 2. עונים על השאלון בזוגות. 3. חוזרים להשערות מהפתיחה: האם הקנס הוא הסיבה? מה למדנו? **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "הקנס הוא רק כלי; הסיבה היא שהכלנית היא ערך טבע מוגן ושצריך שיישארו פרחים וזרעים לשנה הבאה." • תשובה חלקית: הבדל נכון בלי כלל מנומק ← המורה מסמנת לחיזוק בשיעור הבא. **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • העברה: איזה כלל מהשמורה כדאי להנהיג גם בחצר בית הספר? 📝 **שאלון** (6 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד. 🎟️ **כרטיס יציאה:** כתבו הבדל אחד בין שמורת טבע לגן לאומי, וכלל אחד למטיילים בשמורה עם נימוק: מה הכלל מונע? • ההבדל נכון (שמירת טבע מול נוף, מורשת ונופש) • הכלל מלווה בנימוק שמזכיר צמח, בעל חיים או נוף שנפגע בלעדיו

הלימה: מטרה – פעילות – עדות

מיון החלטות ונימוק	התנסות: סימולטור "טיול בשמורת הנחל" וטבלת שתי החלטות	הטבלה + שאלות 3, 4, 6 בשאלון
שמורת טבע מול גן לאומי	המשגה: הגדרות, סרטון רשות הטבע והגנים והשוואה בדוגמאות	שאלה 2 בשאלון + כרטיס היציאה
ערך טבע מוגן	המשגה: דוגמת הכלנית והחוק	שאלה 3 בשאלון
ארבעה כללים מנומקים	יישום: שלט הכניסה לפי הדגמת המורה	השלט של הזוג + כרטיס היציאה

התאמה לשונות

מתקשים	• סימולטור בזוג עם קריאה בקול של המשוב • בנק כללים ובנק נימוקים לבחירה לשלט • כרטיס הגדרות עם תמונה לכל מושג

בינוניים	• סימולטור מלא ורישום שתי החלטות ותוצאותיהן • שלט עם ארבעה כללים מנומקים
מתקדמים	• להסביר מה יקרה לאורך שנים אם מטיילים רבים יקצרו דרך השיחים (שבילים חדשים, סחף, בעלי חיים שעוזבים) • להשוות בין שמורה לגן לאומי באזור מגורינו לפי אתר רשות הטבע והגנים

מחוון

- ממיין/ת החלטות ומנמק/ת שתיים מהן בפגיעה ממשית
- מבחין/ה נכון בין שמורת טבע לגן לאומי עם דוגמה
- נותן/ת דוגמה לערך טבע מוגן ומסביר/ה למה מגינים עליו
- כותב/ת ארבעה כללים שלכל אחד נימוק

רב-תחומיות

- מדע וטכנולוגיה: בית גידול ויחסי גומלין בין צמחים, בעלי חיים ואדם – אותם מושגים שהמדע משתמש בהם כדי להסביר למה פגיעה בצמחים פוגעת גם בבעלי החיים.

תשובות השאלון: 1–ב · 2–א · 3–ג · 4–א · 5–ב · 6–ג

🦌 שומרים על הנוף: שמורות טבע וגנים לאומיים

שם _____ כיתה _____ תאריך _____

❓ למה מדינה מחליטה "לשמור" על שטח טבעי – ואיך מטיילים בו בלי לפגוע?

🕹️ **בסימולטור: הגיעו לסוף הטיול כשהשמורה נשארת שמורה כמו שהייתה.**
איזו החלטה הייתה הכי קשה? מה למדתם ממנה על שמירת הטבע?

_____

_____

🛠️ **משימה:** תכננו שלט לכניסה לשמורה: כתבו ארבעה כללים למטיילים, הוסיפו סמל לכל כלל, ולידו – למה הכלל חשוב לטבע.

_____

_____

_____

📝 שאלון

1. מהי שמורת טבע?

◯ גינה פרטית ◯ שטח שהמדינה הכריזה עליו בחוק כדי לשמור על הטבע והנוף ◯ מגרש חניה ליד יער

2. מה ההבדל העיקרי בין גן לאומי לשמורת טבע?

◯ בגן לאומי יש לעיתים גם אתרי מורשת והוא מותאם לביקור ולנופש ◯ בגן לאומי מותר לקטוף פרחים ◯ אין שום הבדל

3. ראיתם כלנית פורחת בשמורה. מה נכון לעשות?

◯ לקטוף אותה ◯ לעקור אותה ולשתול בבית ◯ לצלם אותה ולהשאיר אותה במקום

4. למה הולכים רק בשבילים המסומנים?

◯ כדי לא לדרוס צמחים ולא להפריע לבעלי חיים ◯ כי השבילים קצרים יותר ◯ כי כך הפקח לא יראה אותנו

5. מי מנהל את השמורות ואת הגנים הלאומיים בישראל?

◯ משרד התחבורה ◯ רשות הטבע והגנים ◯ העירייה בלבד

6. מה עושים עם הפסולת בטיול כשאין פח?

◯ משאירים מתחת לעץ ◯ קוברים באדמה ◯ אוספים ולוקחים איתנו

🎟️ **כרטיס יציאה:** כתבו הבדל אחד בין שמורת טבע לגן לאומי, וכלל אחד למטיילים בשמורה עם נימוק: מה הכלל מונע?

_____

_____

🪞 רפלקציה

מה למדתי היום על שמורות טבע וגנים לאומיים?

_____

איזו החלטה בטיול המדומה גרמה לי לחשוב?

מה אעשה אחרת בטיול הבא שלי?

איך אוכל לשכנע חבר או בן משפחה לשמור על הטבע?

מה עוד הייתי רוצה לדעת על שמורה מסוימת בארץ?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אני יכול/ה להסביר מהי שמורת טבע ומהו גן לאומי.			
אני יכול/ה לתת דוגמה לערך טבע מוגן ולהסביר למה מגינים עליו.			
אני יכול/ה לכתוב כללי התנהגות לטיול ולנמק אותם.			